

ד"ר מזאל איש שלום ד"ר יובל כהן

איפיון תהליכי נשירה של חננים ופירות בתמר 'מג'הול'

מזאל איש שלום (mazali@volcani.agri.gov.il), יובל כהן (vhyuvalc@volcani.agri.gov.il) / המחלקה למדעי עצי פרי, מינהל המחקר החקלאי, רשל"צ
אבי סדובסקי, מיכל אדרל-אגמון, תמייר טיקוצ'ינסקי,
יובל אוסטרובסקי / מו"פ ערבה דרוםית

מקובל שלא מותפתחת בבסיס הפרי הבשל רקמת ני תוק (1). בחלק מהפריות הנושרים בשלב זה נתק הפרי מתחור העטיף; בחלק אחר החיבור לסנסן נשר חזק, פירחות רכבים ניתקים ונקרעים מהעץ כאשר הזרע ושדרי עלי העטיף ונשארים מחוברים לסנסן.

למרות הנשירה ומועדיה השפעה רבה על הבשל המתקבל. הדילול המכודם מתרחש במקביל לנשירה המוקדמת, במשകים ובכים מדללים לפניה נשירה זו הסתיימה ומטות הרות גודלים, משפיעה באופן ישיר על רמות הפרי שנשאר על האשכלול ועל היבול. הבנת תהליכי הנשירה הדילול המכודם לא ניתן לתקן אותה. הבנת תהליכי הנשירה של הפרי הבשל חשובה לתזמון הגידים (בעיקר במטיעים בהם מבוצע גודל מכבי נמוך באמצעות נירור מע המפעיל כוחות לניתוק הפרי מהסנסן, האשכלות בו אינם מכוסים ופירות שנשרים בין הגידים מהווים אובדן לחקלא).

נשירת חננים ופירות היא תהליך טבעי המתרחש במרי בית המינים (2, 3) וכוללת גם נשירה של איברים אחרים של הצמח, כמו פרחים ועלים. בדרך כלל הניתוק מתרחש

אילן דבון

מבוא

תכר מתרכחת נשירה של חננים ופירות לכל אורך השנה וההתפתחות, במיוחד בשלה תקופות עקריות: נשירה מוקדמת (באביב ותחילת אביב), נשירה מאוחרת ("נשירת יוני") שעיקרה פרי וחננים רכים, נשירה מוקדמת ("נשירת יוני") שעיקרה פרי רות בסור תקיים, ירקום וגולדלים, וכן נשירה טבעית של הפרי בשלב הבחול וההבשה, במהלך תקופת הגיד. בנשירה המוקדמת ("נשירת יוני") החננים נשרים עם עלי העטיף, ככלור מתונתיים בבסיסו של הפרי, בין לבין הסנסן. חתך הניתוק בחנות או בפרי ועל הסנסן וראה חלק באופן שמצוין על תהליכי נשירה מהוכן ופועל. לעומת זאת, התהליכי המתרחשים בפרי הבשל הנשור לעומתם, התהילים המתרחשים בפרי הבשל הנשור הם כנראה אחרים. הנשירה המאהורת בעת ההבשה וההבשה כוונחתת לאחר שניתק הקשר הפיזיולוגי בין הפרי והסנסן וופסקת העברת הימים מהנסנים לפרי.

בתמונה פותחת: אשכל חקרים בחודש אפריל, בשלב הנשירה המוקדמת

מ"צ. נערך מעקב אחר נשירת הפירות במהלך חmissה עד שבעה ימים מהטיפול וחושב אחוז הפירות שנשר מסנסן ובממוצע לחזרה.

■ השפעת טיפול הורמוניים על תהליכי הנשירה: בונסף לבחינות קצב הנשירה הטבעית במערכות הסנסנים המבודדים, נבחנה השפעת טיפולים בהורמוניים על תהליכי הנשירה. בוצעו טיפולים הבאים בתנאי המעבדה:

1. ביקורת - הסנסנים רוסטו במשטח 100x Triton ברכיב 0.025%

2. ריסוס אטרל - חומר המשחרר את ההורמוני אטילן Triton 1.4 ג'ליטר (0.3% מהטמיסה) עם משטח Triton 100 ברכיב 0.025%

3. אוקסן סינטטי-D, 2-4 - תכשיר Fast Fruit ('מרחיב אחר') ברכיב 25 ח"מ עם משטח 100x Triton ברכיב 0.025%

4. טיפול מושולב - ריסוס אטרלomid ואוקסן.

■ אגלויזה מיקורוסקופית של תהליכי הנשירה בשלב המוקדם וב'נשורת יונ': במקביל לבחינות קצב הנשירה של פירות על מקטעי סנסנים מבודדים במעבדה בהשי ראת אטרל, נדגמו פירות לפני הטיפול ו-48 שעות לאחר הטיפול לאגלויזה מיקורוסקופית. בסיסי הפירות, יחד עם מקטע הסנסן הקשור אליהם, קובעו בתמיסת FAA ובפרפיין. נתחכו חתכים סריאליים לאורך הפרי ואלה נקבעו כ-in Safranin ו-c-Fast Green ונבחנו מיקורוסקופית.

תוצאות

■ קצב נשירת הפירות מחונטה ועד העטיפה בשקים בעצי מגהול בערבה: קצב הנשירה נבחן במעט מ"פ ערבה דוחמית ב-2020 בעקבות נישרת יונ' ובמהלך 2021, מהחונטה ועד עטיפת האשכולות. בסוף Mai 2020 נבחנו עצם שני אשר יכולות לעצם מכל דוז, בכל אשכול סומנו עשרה סנסנים והפירות עליהם נספרו כל שבוע, עד תחילת יולי. ב-2021 סומנו בשל' שהעצם תפוחות דומות מדור שני, שגורות במחalias שנעטפו בשקי נייר עד בקיעתם. ב-1.3.21 האבקנו שלושה אשכולות לעצם באבקה חיונית ושלושה אשכולות לעצם האבקה מטופלת, שmbiaya לרמת חנותה ומוכר. האשכולות נותרו מכרים במשך 20 ימים. בכל אשכול סומנו עשרה סנסנים במעטם באורך 15 ס"מ ונספרו החנותים בכל אחד מהם. דילול האשכולות בוצע ב-6.4.21 עם השארת כ-70 סנסנים לאשכול וקיצורים. הסנסנים המסתובבים באשכול קצו עד לנקודת הסיכון העליונה, גם אם בזמן הדילול נותרו עליהם מעט חוטים. הפירות בכל הסנסנים המסתובבים נספרו אחת לשבע-שבועיים, עד עטיפת האשכולות ב-20.3.21. אחוז הנשירה בכל מועד חושביחס למספר הראשוויות שבוצעה עם הורדת השקים מהעצם.

■ פיתוח מערכת *vitro in* במקטעי סנסנים ללימוד תהליכי הנשירה: ייסויים במקטעי סנסנים בוצעו בדומה לעכודות ללימוד הנשירה בפירות אחרים (4, 5). אשכולות 'מגהול' נשאי פירות הועברו בכמה موועדים מהמעט מ"פ ערבה דוחמית למקומות ולקלני שבהם עטופים ופירות קבוע (בהתאם לשלב התפתחותם עם מספר חנטים ופירות קבוע) והודגו בטמפרטורת החדר כשבסיסם טבול במבחנות מים. הייסויים נערכו ארבע חזרות בנות 10-12 סנסנים ל טיפול. הפירות נשאו בחרד ממוגן בטמפרטורה של 24

שיטת

■ קצב נשירת הפירות מחונטה ועד העטיפה בשקים בעצי מגהול בערבה: קצב הנשירה נבחן במעט מ"פ ערבה דוחמית ב-2020 בעקבות נישרת יונ' ובמהלך 2021, מהחונטה ועד עטיפת האשכולות. בסוף Mai 2020 נבחנו עצם שני אשר יכולות לעצם מכל דוז, בכל אשכול סומנו עשרה סנסנים והפירות עליהם נספרו כל שבוע, עד תחילת יולי. ב-2021 סומנו בשל' שהעצם תפוחות דומות מדור שני, שגורות במחalias שנעטפו בשקי נייר עד בקיעתם. ב-1.3.21 האבקנו שלושה אשכולות לעצם באבקה חיונית ושלושה אשכולות לעצם האבקה מטופלת, שmbiaya לרמת חנותה ומוכר. האשכולות נותרו מכרים במשך 20 ימים. בכל אשכול סומנו עשרה סנסנים במעטם באורך 15 ס"מ ונספרו החנותים בכל אחד מהם. דילול האשכולות בוצע ב-6.4.21 עם השארת כ-70 סנסנים לאשכול וקיצורים. הסנסנים המסתובבים באשכול קצו עד לנקודת הסיכון העליונה, גם אם בזמן הדילול נותרו עליהם מעט חוטים. הפירות בכל הסנסנים המסתובבים נספרו אחת לשבע-שבועיים, עד עטיפת האשכולות ב-20.3.21. אחוז הנשירה בכל מועד חושביחס למספר הראשוויות שבוצעה עם הורדת השקים מהעצם.

■ פיתוח מערכת *vitro in* במקטעי סנסנים ללימוד תהליכי הנשירה: ייסויים במקטעי סנסנים בוצעו בדומה לעכודות ללימוד הנשירה בפירות אחרים (4, 5). אשכולות 'מגהול' נשאי פירות הועברו בכמה מוועדים מהמעט מ"פ ערבה דוחמית למקומות ולקלני שבהם עטופים ופירות קבוע (בהתאם לשלב התפתחותם עם מספר חנטים ופירות קבוע) והודגו בטמפרטורת החדר כשבסיסם טבול במבחנות מים. הייסויים נערכו ארבע חזרות בנות 10-12 סנסנים ל טיפול. הפירות נשאו בחרד ממוגן בטמפרטורה של 24

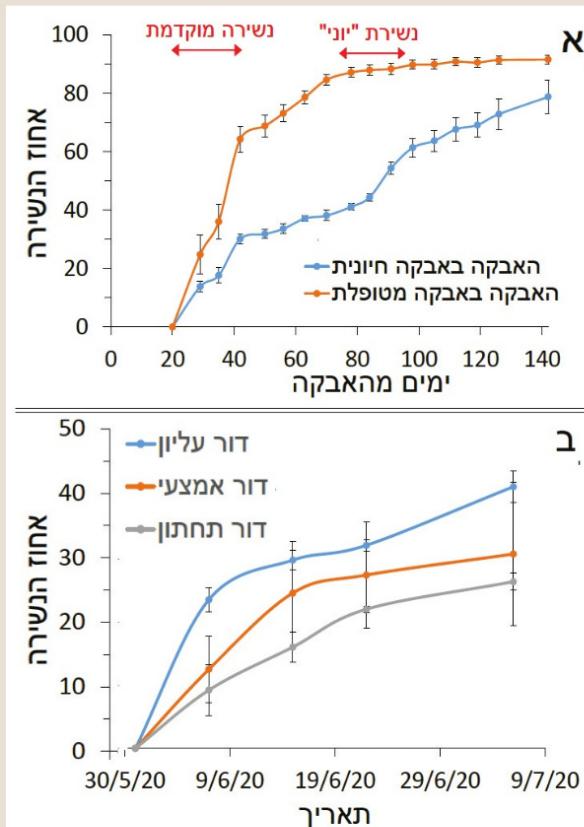
במקטעי סנסים מנוקקים: כדי לאפיון בצורה טובה יותר את תהליכי הנשירה יש לפתח מערכת מחקרית עילית, במהלהן עונת הנשירה המאוחרת ("נשירת יוני") ב-2020-2021 נבחנה הנשירה במקטעי סנסים מנוקקים בתנאים מבוירים במעבדה. סנסים וושאי פירות ('מג'ול') הועברו כשהם עטופים בנייר לח מוחטט למעבדה בשיו מועדים: ספוך לשיא הנשירה (כ-9 ביוני) ובסיומה (כ-6 ביולי). הס' סנסים נחתכו למקטעים עם מספר חנותים ופירות קבוע והודגו בטמפרטורת החדר כשבסיסם טבול בمبرוחת מים. בינויו הראשוני ובثان טיפול אתרל להשראת נשירה לעומת הביקורת. בכל סנס חושא חמושה פירות שמאחרם בחזקה (60 פירות לחורה) והודגו במהלך חמci' שעוטה עד שבעה ימים בטמפרטורת החדר (איור 2). טיפול זה עד שבעה ימים השווה חזקה שהחלה אחרי 38 שעות. לאחר 48 שעות נשרו כ-50% מהחנטים, לאחר 65 שעות נשרו כ-80% ולאחר 89 שעות נשרו כמעט 90% מהחנטים. בטיפול הביקורת נשרו עד מועד זה רק 32% מהחנטים (איור 2, איור 3).

- אשכולות 'מג'ול' הועברו למעבדה ב-9.6.20. מקטעי סנסים וושאי פירות (חמושה פירות לטנק) טופלו ב-1.4-ג'/ליטר אתרל בתוספת משטח Triton x100 בריכוך 0.025%, או רוססו בסמש טוח Triton x100 בלבד (ביקורת) והודגו במשר חמושה וחצי ימים בטמפרטורת החדר.

הוא מאוד נכוון וכמעט לא חלה נשירה מאוחרת בחודשים יוני וויל' (איור 1). גם בבחינה של "נשירת יוני" בעונת 2020 נשרו 30-40% מהחנטים שהו על האשכולות בסוף מאי. צפוי מכך התפתחות הפירות, הנשירה החלת מוקדם יותר בזרם העליונים בהשוואה לתחנותיהם והייתה חזקה יותר בדור העליון לעומת הדורות התחתונים (איור 2).

איור 1: אפיון רמת הנשירה של פירות תמר במהלך 2021 ובעת "נשירת יוני" 2020 באשכולות 'מג'ול' בערכה הדרומית

- אשכולות הדור השני הוכבקו בתחילת מאי 2021 באבקה חיונית או בתע' רבת אבקה מטופלת וכוטו בשקן ויר. כלושה שבועות לאחר הاءבקה סכום עשרה סנסים לאשכול והפירות בהם, במקטע באורך 15 ס"מ, נספר כל שבוע שבועיים עד לעטיפות האשכולות בסוף ויל'. מוצגים אחוזי הנשירה לאורו העונה ייחסית למספר החנטים על הסנסים ב-20.3.21-20.
- ב-כ-30.5.20 נבחנו ארבעה אשכולות מציגים מכל דור, סכום עליהם שורה סנסים ומכל אחד ומספר החנטים בכמה מועדים לאורך "נשירת יוני" עד ה-6 ביולי. מוצגים אחוזי הנשירה הממוצעים ייחסית לניטם הפרי בסוף מאי, לפני דורי האשכולות;
- הברים מיצגים את שוויות התקן.

בעקבות הדגמות הנשירה החזקה של אתרל על הנשי רה ונער ייסוי נסוף בסוף "שירות יונ" ב-2020 (ב-7 ביולי). בוגוד ליסוי בתחילת "שירות יונ", בסוף תקופת הנשירה השפיע טיפול אתרל לפחות 72 שעות, ורק אחרי C-136-קתה בשירה נצפתה רק לאחר 72 שעות, ורק במקרה רק שעות התקבל הבדל סובטן בין הטיפולים שהביא רק לרמת נשירה נמוכה (15-17.5%). הנשירה בטיפול הביא קורת היהת ומוכחה מאד והגעה רק ל-3.6% כעבור 168 שעות (איור 3ב).

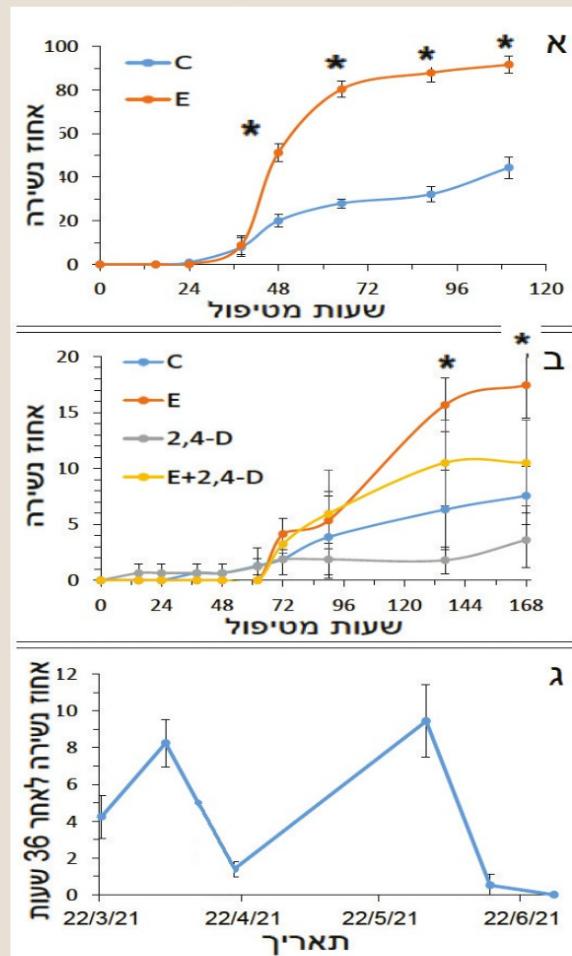
בנוסף נבחן טיפול אוקסין סינטטי C-2,4-טיפול מושלב של ריסוס אתרל ועוד אחריו ריסוס C-2,4-, ולוgether ביקורת שחרוסה רק במשטח 100 cm^2 . למרות שלא נצפתה מובקות סטטיסטיות נראה טיפול האוקסין הוביל ברמה מסוימת את רמת הנשירה הטבעית (לעומת טיפול הביקורת) ואת רמת הנשירה המושנית (הטיפול המשולב ליעומות טיפול אתרל).

ב-2021 בוצעו עד שישה ייסויי נשירה של שנים מנוגדים, במקומות שונים במהלך החנתה והתקפות הפירות (בהתאם לשילוב הנטפקות של הפרי: ככל שהפירות היו גדולים יותר והשארו פחות חניטים או פירות על כל סנן). השוואת הנשירה הטבעית בטיפולי הביקורת במקומות השונים מוצגת לאחר 36 שעות הדגירה (איור 3ג). בשלבי ההתקפות השונים היהת רמת הנשירה הטבעית בטיפול הביקורת במקומות שונה. ניתן להזיהר בכירור שני טיפול בקצב הנשירה: הראשון בסנסים שנאפסו בעת שאים בקצב הנשירה: הראשון (במרץ וב-5 באפריל), והשני בעת "שירות יונ" (1 ביוני). ביהם, לkratet סוף אפריל, התקבלה יהודה ברמת הנשירה. גם אחרי סיום "שירות יונ" רישות החניטים שנשארו על הסנן לנשירה טבעית היה נמוך ורק חניטים מעטים וחסית ושות (15 ביוני- 29 ביוני). תוצאות אלו דומות לתוצאות 2020, בה הנשירה הייתה חזקה בתחילת "שירות יונ" וחלשה לאחר מכן (איור 3א, ב).

תוצאות אלו גם מתחייבות לשינוי השאים בקצב הנשירה שהתקבל במעט - בעת הנשירה הסופדרכות וב"שירות יונ" (איור 1).

בכל המועדים בהם בוצע הניסוי, טיפול אתרל הביא לרוּת נשירה חזקה מאוד יחסית לטיפול הביקורת, אם כי גם טיפול זה נזון היה לחותם הבדלים בין כוחדים בהם הנו נשירה חזקה יותר ומוחדים בהם היא חלה ותיה. טיפול אוקסין C-2,4- הביא לירידה בקצב הנשירה בעקבות שלבי ההתקפות מאוחרים. בוגוף, בכל המועדים הביא הטיפול

איור 3: נושא פרי בסנסים מנוגדים במקומות שונים בהתקפות השפעת טיפולים הורומונליים על התהילן

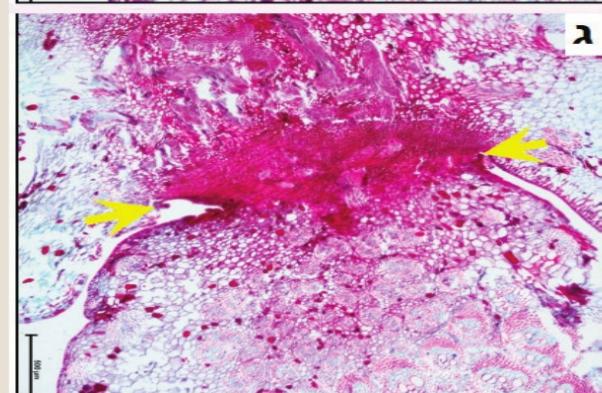
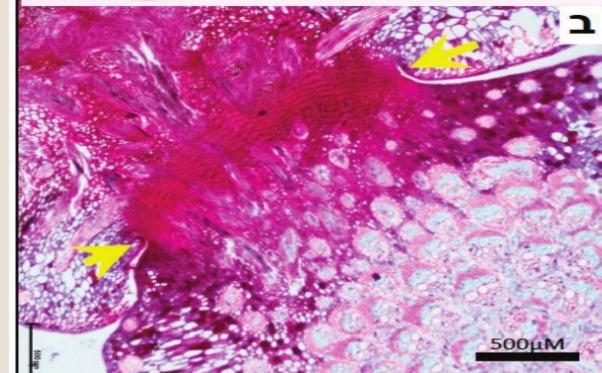
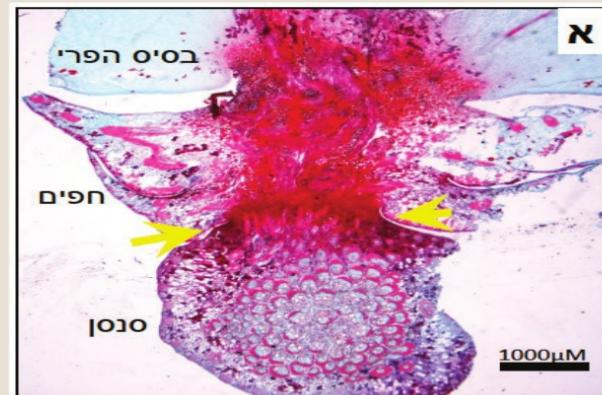
- מקטני סנסים נושא פירות (חציה לולנט) שפלל באתרל (4%/ליטר) בתוספת 0.025% Triton X100 (25ppm), ב-2,4-D (E) 0.025% Triton X100 בתוספת (2,4-D + E), או ריסוס במישטה Triton X100 בלבד (C). בקריות) והזינו במשך חישפה עד שנה מים.

- א- רמת הנשירה בסנסים שהובאו בשיא "שירות יונ" 2020 (9 ביוני);
- ב- רמת הנשירה בסנסים שהובאו לאחר סיום "שירות יונ" 2020 (6 ביולי);
- ג- השוואת רמות הנשירה בשישה ויסים במקומות שונים בחנתה והתקפות הפרי ב-2021. מוצגות רמות הנשירה בקצב הנשירה בטיפולים לאחר 36 שעות הדגירה;
- הברים סיצים את שויות התקן (4);
- סועדים בהם טיפול האתרל סופוקן בכוכב שונים טיפול הביקורת באוטות תא רור באופן כובך, על פי מבחן T-test ($p < 0.05$).

איור 4: אנוליזה היסטולוגית של אזור הניתוק בפיירות תמר ב"נשורת יוני"

המשולב של אתרול ואקסון לירידה בנשירה יחסית לטיפול אתרול לבדו (תוצאות לא מוצינות).

■ **בחינה היסטולוגית של אזור הניתוק:** במקביל לבחינת קצב הנשירה של פיירות על מקטעי סנסים מבודדים במאובט בהשראת אתרול נדגוו פיירות לפני טיפול -48 שעות לאחר הטיפול לאנוליזה סיקורוטקפית. ולאחריו דיאPOSIT מני סויום מתחללת "נשורת יוני" 2020 (6 ביולי) ומושלב הנשירה המוקדמת ב-2021 (23 במרץ). אזור הניתוק הצמוד לסנסן ומתחת לחפים מאופיין בשכבות רבות ומחוסות של תאים אדומים וצפופים החוצים את בסיס הפרי מתחת לחפים ומעל הסנסן (איור 4, מסומנים בין שני חצים בקצתו של אזור רקמת הניתוק). לאחר 48 שעות צויה מוחתפורה (איור 4). בחין ראשוונה מראה גם על תהליכי השתנות והתרפרקות לכל אורך הרקמה המחברת בין הסנסן והפר.

עד המחקר הנוכחי לא היה ידוע הרבה על תהליכי נשירת חנטים ופירות בתחרומיים. למיטב ידיעתנו, לא נעשו מחקרים בתחום בעבר. במחקר זה אופיינו קצב הנשירה לאזור כל העונה במעט ובינזיניות במקטעי סנסים מנותקים. בуниיטר המוקרים זהו שמי נשירה: בעת החטופה, כמו שבוואות לאחר הפריחה, ובעת "נשורת יוני". בנוסף, בשני השיאים הלה נשירה משמעותית במהלך כל העונה, מהחטופה ועד עטיפות האשכולות. הנשירה המוקדמת תליה ברכמת הה' בטטה. האבקה בתערובת אבקה מטופלת הביאה כמעט לשירה סולידמת חזקה מאוד. "נשורת יוני" מושמעותית מאוד: עד 40% מהפירות שהוא על האשכולות בסוף מאוי ונשרים מכלהן חדש זה. העובדה שבאשכולות שהאבקן באבקה מטופלת הייתה "נשורת יוני" נמכה מאוד, מצא'ה שעוז תליה בעומס הפרי, כאשר בעומסים נמכים היא עשויה להיות פחות מושמעותית. רמת הנשירה של פיירות גודלים בנייני איננה גבוהה. אם הנשירה חזקה מדי תהיה פג'י עה ביבול, נשירת כמות רבה כל כך של פרי בשלב מת' קדם מוהואה מבחינות הצמח או גן' משאבים שהושקעו בקידול עד שלב זה. על כן קיימת חשיבות חקלאות רבה להבנות התהילך, להערכה נכונה יותר של רמת הנשירה האפסיה ולהתחשבות בכך בעת הדילול.

התוצאות שהתקבלה מצביעות על תהילך יונק פעיל שמי בקר את הנשירה ומורחש לכל אורך ההתנה והתרפרקות

- מקטעי סנסים טופלו במשך 48 שעות באתרול, ממפורט לעל, לפני הטיפול (איור 4, ב) ולאחר 48 שעות (איור 4) קובעו בסיסי פיירות המוחדרים למקטע סנסן-ב-FAA. ואחר קר בפרפין.

- הוכנו חתכים סריאליים ואלה צבעו ב-Safranin ו-*Fast Green*. מוצגים חתכי רוחב בסנסן וחותכי אורך דרך פרכו הפרי.

- אזור הניתוק מסומן בחיצים צהובים, וצבע בחזקה באדים בין הסנסן לבין החטים. אזור זה מושכב משורות של תאים קטניים ומסודרים. לאחר 48 שעות נראים שעים בצד אורך החיבור (איור 4ג, בUCKER ליד החץ השמאלי) והתרפרקות המבונה של הרקמה.

- סכני המודל מייצגים 500μM (ב, ג).

אֶ נְזָמֵן

תודות

המחקר בוצע בכינון שלוחן תמר בគועצת הצמחים.

ספרות מצוטטת

1. ברונשטיין צ. (2004): התמר, המכועצת ליצור ושיווק פריות.
2. Estornell L.H., Agustí J., Merelo P., Taló, M., Tadeo F.R. (2013): Elucidating mechanisms underlying organ abscission. *Plant Science* 199: 48-60.
3. Roberts J.A., Elliott K.A., Gonzalez-Carranza Z.H. (2002): Abscission, dehiscence and other cell separation processes. *Annu. Rev. Plant. Biol* 53: 131-158.
4. Ish-Shalom M., Dahan Y., Maayan I., Irihimovitch V. (2011): Cloning and molecular characterization of an ethylene receptor gene, MiERS1, expressed during mango fruitlet abscission and fruit ripening. *Plant Physiology and Biochemistry* 49: 931-936.
5. Denisov Y., Glick S., Zviran T., Ish-Shalom M., Levin A., Faigenboim A., Cohen Y., Irihimovitch V. (2017): Distinct organ-specific and temporal expression profiles of auxin-related genes during mango fruitlet drop. *Plant Physiology and Biochemistry* 115: 439-448.

הפר. נראה שתהיליך זה דומה לתחביבי נתקוק המתרחשים בימי פייחת רכיבם. התוצאות מצבעות על קר שהוא מושפע מאוד ומושירה באמצעות אטילן (טיפול האתרל) ושכורה וム מעוכב באמצעות אוקסין (טיפול ס-4,2). יותר סקר, פעילות הנתקוק מושרת יותר במאחר ששיי הנשרה (בנשימה המכקדמת וב"שירותי יונ") מאשר בעונות אחרות. תוצאות אלו מצבעות על חלונות זkn בהם הרקמה פעילה ומיושה במיוחד להשפעה החומרו-לית ועל קר שמקורו לתקופה זו היא פעולה חות. גם מבנה התאים באחור הנתקוק, הבני משורות צפופות של תאים קטנים, מותאים לבניה של רקמות נתקוק מוביבות. לא נמצאו הבדלים בין מבנה רקמת הנתקוק בשיא הנשרה המכקדמת וב"שירותי יונ" ונראה שהנתקוק חל בשני השאים בדיק באותו אחר. עם זאת נדרש עדין סתcker נסף כדי להבחין טובי יותר את התהילן.

תוצאות הייסויים בהשפעת ההורקונים על הנשרה מצבעות שיתכן שניתן יהה בעודי ומשולט בתהילן ולצמצם את אותן המכקרים בהם "שירותי יונ" חקרה במיוחד, או לטפל באופן ספציפי לקרה אירוח עלי אקלים קיצוניים שביאו לנשרה חזקה במיוחד. תיכון שניתן יהיה לשקל גם טיפול אתarl מותנים לעידוד הנשרה המכקדמת, כאמור לדילול אוטומטי מהיר, אם כי הפעולות החזקה של האתרל עלולה להביא לנשרה חזקה מדי ולמנקים ליבול. נדרש על כן מחקר נוסף כדי לבחון את הטיפולים בעצים במתען ולכינן אותם.